

Odgovori

**Vlade Crne Gore
na Izvještaj Evropskog Komiteta
za prevenciju torture i nehumanog
i ponižavajućeg tretmana i kažnjavanja (CPT)
o njegovoj posjeti Crnoj Gori**

od 15. do 22. septembra 2008. godine

Podgorica, 11. mart 2010. godine

SADRŽAJ

Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave -----	3
Ministarstvo pravde -----	11
Ministry zdravlja -----	22
Ministarstvo rada i socijalnog staranja -----	28

Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave

Vašim aktom broj 01- sl. od 23. decembra 2009. godine, dostavili ste Sektoru za bezbjednosno zastitne poslove i nadzor izvod iz Izvještaja Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili poniavajućeg odnosa i kažnjavanja (CPT) o situaciji u Crnoj Gori, radi davanja komentara.

S tim u vezi, obavjestavam Vas sljedeće:

Pomoćnik ministra unutrašnjih poslova i javne uprave, Nada Vukanić i pomoćnik direktora Uprave policije, Slavko Stojanović, predstavljali su resor unutrašnjih poslova na sastanku koji je sa članovima CPT-a održan 22. septembra 2008. godine, u prostorijama Uprave policije. Shodno djelokrugu ovog Ministarstva, članovima Komiteta tom prilikom je prezentovano da Ministarstvo u odnosu na Upravu policije vrši upravni nadzor, predlaže i donosi zakonske odnosno podzakonske akte koji se odnose na organizaciju i rad policije, što konkretno znači da Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave nije ovlašćeno da donosi rješenja o "policijskom pritvoru" kao i da ne postoji izvorno ovlašćenje i odgovornost Ministarstva za primjenu standarda koji se odnose na higijensko-tehničke i druge uslove koje treba da ispunjavaju prostorije za zadržavanje, već da je to u isključivoj nadležnosti Uprave policije.

Kako ove činjenice nijesu u međuvremenu izmijenjene, komentari na izvod iz Izvještaja CPT-a o situaciji u Crnoj Gori - strana 1 alineja 7 Izvoda iz izvještaja (strana, 10 tacka 9 Izvještaja Komiteta na engleskom jeziku) polaze od nadležnosti ovog ministarstva. U Izvještaju se, naime, konstatuje da je "ostvaren određeni napredak u donošenju zakonske regulative kojim se propisuju ovlašćenja policije u postupku lišenja slobode. Međutim, i pored toga što su doneseni novi Zakon o policiji (<<Službeni list RCG» broj 28/05) i Kodeks policijske etike (<<Službeni list CG» broj 1/06), odredbe koje se odnose na zadržavanje lica nijesu bitnije izmijenjene u odnosu na stanje koje je Delegacija CPT-a utvrdila 2004. godine."

Komentar

Navodi iz **Izvještaja**, da se "odredbe koje se odnose na zadržavanje lica nijesu bitnije izmijenjene u odnosu na stanje koje je Delegacija CPT-a utvrdila 2004. godine" ne sadrže precizno određenje da li crnogorsko zakonodavstvo u ovom dijelu treba revidirati, pa ih shvatamo kao konstataciju iz koje ne proisticu i preporuke za promjenu stanja. Ipak, smatramo potrebnim da navedemo činjenice koje upućuju na suprotan zaključak. Crnogorsko zakonodavstvo, je najvećim dijelom usklađeno sa Evropskom konvencijom o sprječavanju mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni i postupaka, jer je: - Ustavom Crne Gore koji je objavljen u " Službenom listu Crne Gore" broj 1/2007 članom 9 propisano je da su: "Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva. Pri činjenici da je Crna Gora strana ugovornica ove Konvencije (preuzeta je 03. 06. 2006.godine) Konvencija je sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka Crne Gore.

- „Ovlašćenje lišenja slobode, definisano je Zakonom o policiji i Zakonikom o krivičnom postupku (<<Službeni list RCG» br.71/03, 77/04 i 47/06) i na način kojim se obezbjeđuje usklađenost ovih zakonskih rješenja sa međunarodnim standardima, posebno članom 5 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda - sigurnost i sloboda ličnosti u funkciji su povećanja zaštite lica lišenih slobode. Naime, svaki policijski službenik je dužan da lice lišeno slobode upozna s razlozima lišenja slobode na njegovom jeziku i pismu, da mu saopšti da nije dužno ništa da izjavi, da ima pravo na branioca, te da odmah obavijesti njegove najbliže o činjenici lišenja slobode.

- Procedura podrazumijeva da se istovremeno mora donijeti rješenje o lišenju slobode s pravom na žalbu i obavezu istražnog sudije da po žalbi riješi u roku od četiri časa. Lice se može lišiti slobode samo kada sud donese rješenje o pritvoru, izda naredbu za dovođenje, kada je za licem raspisana potjernica ili kada postoje osnovi sumnje da je izvršilo krivično djelo, a pritvor je po zakonu obavezan. Izuzetno, policija je ovlašćena da u pretkrivičnom postupku zadrži ova lica najduže do 48 časova od časa lišenja slobode ili odazivanja na poziv radi prikupljanja obavještenja, kao i lica pozvana u svojstvu osumnjicenog.

- Mogućnost lišenja slobode radi utvrđivanja identiteta, narušavanja javnog reda i mira kada se javni red i mir ne može uspostaviti na drugi način propisana je kao izuzetak, a ne kao pravilo. Ovo lišenje slobode može trajati do šest časova, a izuzetno, iz zakonom propisanih razloga do 12 časova.

- Obezbiježene su i pravne pretpostavke za humane postupanje sa licima lišenim slobode koja su u "vlasti policije" jer su uslovi koje moraju ispunjavati prostorije u policiji namijenjene za zadržavanje lica lišenih slobode utvrđeni Pravilnikom o uslovima koje moraju ispunjavati prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode (<<Službeni list RCG»broj 57/06),

Uz navedeno, nadležni državni organi i institucije, kontinuirano preduzimaju mjere na reformi zakonodavstva kojim se obezbjeđuje zaštita lica koja su lišena slobode. U tom smislu donesen je novi Zakonik o krivičnom postupku ("Službeni list CG» broj 57/09) koji će stupiti na snagu 26. avgusta 2010, godine, kojim se Institut «zadržavanja lica od strane policije» koji je kao zamjena za policijski pritvor uveden Zakonikom o krivičnom postupku još 2003, godine, umjesto policiji, daje državnom tužiocu. Ako državni tuzilac ocijeni da postoje razlozi za pritvor, zadržavanje lica može da traje najduže 48 časova od časa lišenja slobode.

Ovlašćeni policijski službenici, shodno odredbama člana 264 Zakonika o krivičnom postupku, mogu neko lice lišiti slobode, ako postoji neki od razloga za određivanje pritvora, ali su dužni da o tome odmah obavijeste državnog tužioca, sačine službenu zabilješku i da to lice, bez odlaganja sprovedu državnom tužiocu, U slučaju da lice lišeno slobode u roku od 12 časova od časa lišenja slobode ne bude sprovedeno državnom tužiocu policija je dužna da to lice pusti na slobodu. Sudija za istragu je dužan da najkasnije u roku od 24 časa od kad mu je dovedeno lice protiv koga je državni tužilac donio rješenje o zadržavanju, odluči da li će odrediti pritvor ili odbiti predlog za određivanje pritvora. To konkretno znači da, policija više neće ni izuzetno moći da, saslušava osumnjičenog u procesnom svojstvu, čime je prestala potreba da se osumnjičeni kod policije duže zadržava, jer i institut lišenja slobode na način propisan citiranim članom, policiji dovoljan da obavi one radnje na koje je ovlašćena.

Pri ovim činjenicama, Uprava policije je isključivo nadležna da dostavi validne komentare na izvod iz Izvjestaja CPT-a kao izvještaj o realizaciji mjera i aktivnosti iz Akeionog plana za sprovođenje preporuka CPT-a, koji je usvojen od strane Vlade Crne Gore a koji je Ministarstvo pravde dostavilo ovom Komitetu.

**Rukovodilac Odsjeka za strateško-
razvojne i normativne poslove**

Miomirka Rovčanin

UPRAVA POLICIJE

Odjeljenje za evropske poslove i međunarodnu saradnju

Vašim aktom dostavljen je izvod iz Izvještaja Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili ponižavajućeg odnosa i kažnjavanja Savjeta Evrope (CPT) **u vezi sa Prvom periodičnom posjetom CPT-a Crnoj Gori od 15/22 septembra 2008 godine** i radi davanja informacija odnosno komentara:

Uprava policije je nakon analize Izvještaja i sagledavanja informacija o realizaciji mjera i aktivnosti iz Akcionog plana za sprovođenje preporuka CPT-a, zaključila:

Crna Gora je ostvarila značajan napredak u oblasti ljudskih prava i sloboda poslije obnove državne nezavisnosti. Pristupajući ključnim međunarodnim ugovorima Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope i stvaranjem normativnog i institucionalnog okvira za promociju i zaštitu fundamentalnih vrijednosti na kojima počivaju razvijene demokratije među kojima i Konvencije o borbi protiv torture, nečovjecnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. (preuzeta je 03.06.2006 godine.). Okvir unutrašnjeg pravnog poretka postavljen je odredbom člana 9. Ustava Crne Gore kroz princip da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava čine sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka i imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Uprava Policije je, u okviru svojih nadležnosti, tokom 2008 i 2009godine intezivirala aktivnosti i preuzela sveobuhvatnije korake i mjere u cilju implementiranja preporuka iz Izvještaja sa CPT standardima(fizički uslovi pritvora, režim pritvora kao i stepen pravne zaštite u pritvoru).

Uprava policije Crne Gore je uložila značajne napore u cilju otklanjanja nedostataka u postupanju prema zadržanim licima, a posebno u dijelu unapređenja higijensko - tehničkih uslova policijskih pritvorskih prostorija. U skladu sa Pravilnikom o uslovima koje moraju ispunjavati prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode (»Sl. List RCG« broj 57/06) preduzete su konkretne aktivnosti na rekonstrukciji, shodno zaključcima Vlade Crne Gore koji su usvojeni na sjednici od 15.januara 2009. godine, a u vezi obaveza Crne Gore koje proizilaze iz statusa strane ugovornice Konvencije Ujedinjenih nacija protiv torture i svih drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupak. Uprava policije je intezivirala aktivnosti i preuzela sveobuhvatnije korake na renoviranju svih prostorija za zadržavanje a u cilju njihovog upodobljavanja sa CPT standardima i u skladu sa preporukama Evropskog komiteta za borbu protiv torture i nehumanog i ponižavajućeg ponašanja ili kažnjavanja koje su proizašle iz njihove prve periodične posjete Crnoj Gori od 15. do 22. septembra 2008. godine.

Zakonom o policiji (članovima 27, 28 i 29) i Zakonikom o krivičnom postupku definisano je ovlašćenje lišenja slobode na način kojim se obezbjeđuje usklađenost ovih zakonskih rješenja sa međunarodnim standardima, posebno čl. 5. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Svakom zadržanom licu uručuje se tzv. »Informativni list za zadržano lice« čiji prijem potvrđuju sva zadržana lica svojeručnim potpisom. Informativni list je štampan na crnogorskom i stranom jeziku i njegov cilj je da prilikom lišenja slobode zadržano lice još jednom bude upoznato sa svojim pravima. Službenik policije zadržanom licu mora saopštiti na njegovom jeziku i pismu ili jeziku koji razumije da je lišen slobode, da obrazloži razloge lišenja slobode, da mu saopšti da nije dužno ništa da izjavi, da ima pravo na branioca kojeg odabere, da o činjenici lišenja slobode odmah obavijesti njegove najbliže.

U cilju ostvarivanja zakonitosti postupka prema zadržanim licima, uređen je i distribuiran posebni obrazac broj 1 i 2 - Zapisnik o zadržavanju lica lišenog slobode. Obrazac sadrži podatke o svim aspektima zadržavanja lica t.j. od prihvata lica u dežurnoj službi, smještanja u prostorije za zadržavanje, oduzimanje ličnih predmeta i stvari, obezbjeđivanje obroka, podatke o eventualnom pružanju ljekarske pomoći, podatke o eventualnoj žalbi na rješenje o zadržavanju, podatke o eventualno zapaženim povredama prilikom primopredaje lica, kao i dio zapisnika koji se odnosi na predaju zadržanog lica nadležnim organima na dalje postupanje (Zavod za izvršenje sankcija, nadležni sudovi, drugi organi unutrašnjih poslova). Ovaj obrazac je osnova dosijea za svako zadržano lice. Dosije sadrži rješenje o zadržavanju na osnovu Zakonika o krivičnom postupku ili Zakona o policiji, zapisnik o alkotestiranju lica (ukoliko je lice alkotestirano), nalaz ljekara ukoliko je lice pregledano, primjerak eventualne žalbe zadržanog lica na rješenje o zadržavanju i rješenje o ukidanju zadržavanja.

Lice može biti lišeno slobode jedino u slučaju kada sud donese rješenje o pritvoru, izda naredbu za njegovo privođenje, kada je za licem raspisana potjernica, kada postoje osnovi sumnje da je izvršilo krivično djelo, a pritvor je po zakonu obavezan. Izuzetno, policija je ovlašćena da u pretkrivičnom postupku zadrži lica najduže do 48 časova od časa lišenja slobode ili neodazivanja na poziv radi prikupljanja obavještenja, kao i lica pozvana u svojstvu osumnjičenig. Mogućnosti lišenja slobode, kao izuzetak propisana je radi utvrđivanja identiteta, narušavanja javnog reda i mira, kao i kada se javni red i mir ne može uspostaviti na drugi propisani način.

U svim područnim jedinicama i ispostavama a u skladu sa Pravilnikom o uslovima koje moraju ispunjavati prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode, od 2006.godine ažurirane su aktivnosti na građevinsko tehničkoj adaptaciji prostorija za zadržavanje i na primjeni video nadzora. Propisano je da prostorije namijenjene za zadržavanje lica lišenih slobode moraju ispunjavati neophodne higijensko-tehničke uslove, a naročito u pogledu kubature vazduha, minimalne površine, osvjjetljenja i provjetravanja. U svim prostorijama obezbjedjeno je higijensko krećenje i osvježavanje prostorija masnim neutralnim bojama i popravljena postojeća instalacija rasvjete.

Imajući u vidu značaj zakonitosti postupanja prema zadržanim licima, očuvanja njihovog psihofizičkog integriteta i davanja mogućnosti za ostvarivanjem njihovih prava tokom policijskog postupka, Uprava policije je uložila značajne napore u cilju otklanjanja dosadašnjih nedostataka, posebno u dijelu uslovnosti policijskih pritvorskih prostorija.

U tom smislu, možemo konstatovati da je u PJ Podgorica, Nikšić, Budva, Bar, Herceg Novi, Bijelo Polje, Berane i Pljevlja, kao i ispostavama Ulcinj, Kotor, Tivat, Cetinje, Danilovgrad, Kolašin, Mojkovac, Andrijevića, Plav, Rožaje, Žabljak, Plužine i Šavnik u svim prostorijama za zadržavanje, u mjeri mogućeg, obezbijeđen :

1. Pristup pitkoj vodi,
2. Dnevna svjetlost postavljanjem tzv. "anti vandal" stakla - prozora,
3. Sistem za ventilisanje i uduvavanje toplog i hladnog vazduha (osim Šavnika i Žabljaka),
4. Drvene ležaljke,
5. Sanitarni čvor, bilo u prostrijama za zadržavanje, bilo kao aneks prostorija.

Tokom prethodne godine medijskom kampanjom reafirmisana je uloga telefona za predstavke i prigovore građana na postupke policije sa posebnim naglaskom da svaki građanin ima pravo, između ostalog, i na prigovor ukoliko smatra da je nezakonito lišen slobode (broj tel 19820 i 19821). S obzirom da su zabranjeni i kažnjivi postupci kojima se osuđeno lice podvrgava bilo kom obliku mučenja, zlostavljanja i ponižavanja, ljekarskim i naučnim eksperimentima, osuđeno lice koje je bilo žrtva ovakvih postupaka ima pravo na naknadu štete. Osuđenom licu se obezbjeđuje ispunjavanje zajemčenih ljudskih prava i sloboda, odnosno pitanje njihovog ograničenja, što je uređeno Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija kojim se takođe uređuje sistem izvršenja kazni, mjera bezbjednosti i vaspitnih mjera.

Video nadzor, kao tehnička podrška obezbjeđenju zadržanih lica je nabavljen, instalisan i stavljen u funkciju u PJ Podgorica, Bar, Herceg Novi, Nikšić, Budva, Bijelo Polje, Pljevlja, Berane, kao i Ispostavama Tivat, Kotor, Ulcinj, Danilovgrad, Kolašin, Cetinje, Mojkovac, Plav, Rožaje i Žabljak. Korišćenjem video nadzora omogućen je monitoring zadržanih lica i mogućnost elektronskog snimanja, arhiviranja, pretraživanja i eksploatacije memorisanog video materijala.

U okviru tehničkog rješenja video nadzora u svim organizacionim jedinicama Uprave policije, omogućena je neposredna interfonska dvosmjerna govorna veza između prostorija za zadržavanje odnosno zadržanih lica i službenika policije u dežurnim službama.

Osim navedenog, tokom 2009. godine Uprava policije je nastavila sa aktivnostima na rješavanju:

- nabavke suđeraste podloške za ležejeve u svim prostorijama za zadržavanje;
- redovne kontrole od strane zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore ili njegovih predstavnika, svake prve srijede u mjesecu, nenajavljeno, u prostorije za zadržavanje i tretman zadržanih lica u dvije organizacione jedinice Uprave policije po njihovom izboru;
- povećanju broja prostorija za zadržavanje u PJ Bar, tako da je prenamjenom postojećeg prostora izgrađena još jedna veća prostorija u kojoj su finalizovani svi građevinski radovi, uključujući i sanitarni čvor, instalisan je sistem za uduvavanje toplog vazduha i provjetravanje prostora, kao i video nadzor i interfonska komunikacija;
- zahtjeva Komiteta za sprečavanje torture (da pored engleskog i albanskog) bude obezbijeđen prevod Informativnog lista za zadržana lica i na francuskom, njemačkom i ruskom jeziku, a u pripremi je prevod i na romski jezik;
- da u svim prostorijama pored platforme za ležaj zadržanih lica budu izrađeni i namjenski stolovi čvrsto pričvršćeni za pod.

- tenderske procedure za dislokaciju kompletnih prostorija za zadržavanje Ispostave Rožaje iz suterena na prizemlje zgrade, u blizini prostorije službe dežurstva. Navedene prostorije su trenutno smještene u suterenu objekta što zbog nivoa javne kanalizacione mreže onemogućava obezbjeđenje dotoka pitke vode zadržanim licima i sanitarnog čvora.

Planirane aktivnosti na uređenju prostorija za zadržavanje u novom objektu PJ Podgorica nijesu realizovane obzirom da novi objekat nije još stavljen u funkciju, ali u toku gradnje od strane Uprave policije prema izvodjaču radova data su kontrektna upustva i sugestije u skladu sa standardima koji regulišu ovu oblast.

U saradnji sa Službom za smještaj i ishranu Uprave policije obezbjedjen je obrok u redovnim intervalima za zadržana lica. U organizacionim jedinicima u kojima navedena Služba nema službenike, obezbjedjeno je da Ispostave policije preko lokalnih prodajnih objekata nabavljaju adekvatne namirnice – obroke, uz mjesečno fakturisanje prema Upravi policije.

U više navrata, instruktivnim aktima i telegramima sve Područne jedinice i Ispostave su upoznate sa mogućnošću posjete delegacije Komiteta za sprečavanje torture (CPT) i o njihovim pravima prilikom kontrolnog obilaska, kao i o posjetama Zaštitnika ljudskih prava i članova Savjeta za građansku kontrolu rada policije. Svaka dežurna služba posjeduje tekst međunarodne Konvencije za sprečavanje torture i drugog nehumanog i ponižavajućeg postupanja, kao i pitanja i odgovore koje članovi Komiteta očekuju prilikom posjete konkretnoj organizacionoj jedinici.

Mjere zaštite lica striktno se primjenjuju u skladu sa Zakonom o policiji. Ukoliko dođe do zloupotrebe ili prekoračenja ovlašćenja preduzimaju se protiv tih lica krivične prekršajne i disciplinske mjere.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je, na osnovu člana 10. stav 3 Zakona o policiji, a na predlog starješine policije, donijelo **Kodeks policijske etike** (Sl.list RCG br.1/2006.). Policija ističe se u Kodeksom ima potrebu i opredjeljenje da u vršenju svojih ovlašćenja poštuje osnovna ljudska prav i slobode, a posebno da djeluje zakonito, profesionalno, tolerantno i pravično.

Kodeks predstavlja skup načela o pravnom postupanju ovlašćenih policijskih službenika koja se temelje na normama međunarodnog i unutrašnjeg prava, a nužna su za etičko postupanje policijskih službenika.

Kodeksom je utvrđeno da u obavljanju službenih poslova službenik policije poštuje uslove ostvarivanja osnovnih ljudskih prava i sloboda svih građana, bez obzira na razlike u nacionalnosti, rasi, boji kože, vjerskom opredjeljenju, polu, obrazovanju, društvenom položaju ili bilo kojem ličnom svojstvu i posebnosti.

Kodeksom je takođe naznačeno, da policijski službenik policijske poslove vrši politički neutralno, a pripadnicima policije se daju uputstva za uzdržavanje od izvršavanja onih naredbi koje se kose sa pozitivnim zakonskim propisima.

Ministar unutrašnjih poslova je na osnovu člana 21 Kodeksa, radi ispitivanja etičnosti policijskog ponašanja, donio Rješenje o osnovanju **Etičkog odbora**. Odbor od sedam članova, čune četiri službenika iz Uprave policije, jedan predstavnik MUP-a, jedan predstavnik nevladinog sektora i jedan predstavnik Policijske akademije.

Odbor u svom radu koristi i sprovodi odredbe Evropske konvencije, o ljudskim pravima, Evropski kodeks policijske etike, Zakona o policiji i Kodeks policijske etike.

Institut Građanska kontrola policije u skladu sa članom 93 Zakona o policiji, vrši **Savjet za građansku kontrolu rada policije**. Članove Savjeta imenuje Skupština Crne Gore. Savjet je ovlašćen da cijeni primjenu i prekoračenje policijskih ovlašćenja, radi zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda građana. Savjet se sastoji i od pet članova koje imenuje Advokatska komora Crne Gore, Ljekarska komora Crne Gore, Udruženje pravnika Crne Gore, Univerzitet Crne Gore i nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima. Na zahtjev Savjeta Uprava Policije pruža potrebne informacije i obavještenja. (preporuka -tačke 17 i .35)

Odjeljenje za unutrašnju kontrolu Uprave policije u toku 2009. godine sprovelo je provjere zakonitosti postupanja u 137 slučajeva.

Od tog broja, u 20 slučajeva provjere su se odnosile na pritužbe građana koje su se po svojoj sadržini mogle tretirati kao slučajevi prijavljivanja policijske torture.

Izvršenim provjerama je utvrđeno da je:

- 8 pritužbi osnovano,
- 12 pritužbi neosnovano.

U dva slučaja u kojima je utvrđeno da se radilo o neosnovanim pritužbama, obzirom da su predmetne pritužbe sadržavale ozbiljne optužbe, radi provjere da li u radnjama ima krivične odgovornosti spisi predmeta dostavljeni su nadležnom državnom tužiocu na konačnu odluku.

Kod osnovanih pritužbi konstatovano je sljedeće:

- Odjeljenje za unutrašnju kontrolu je predložilo *pokretanje disciplinskog postupka protiv šest službenika Uprave policije,*
- Odjeljenje za unutrašnju kontrolu je predložilo *dostavljanje predmetnih spisa nadležnim državnim tužiocima u četiri slučaja,*
- Odjeljenje za unutrašnju kontrolu je predložilo *dostavljanje predmetnih spisa Etičkom odboru Uprave policije u jednom slučaju, na ocjenu etičnosti postupanja policijskog službenika,*
- *da su u jednom slučaju već preduzete mjere od strane neposrednog rukovodioca u smislu pokretanja postupka koji je rezultirao prekidom radnog odnosa jednom službeniku i*
- *da su u jednom slučaju već preduzete mjere od strane neposrednog rukovodioca u smislu dostavljanja spisa predmeta Etičkom odboru Uprave policije, na ocjenu etičnosti postupanja policijskog službenika.*

Po osnovu predloženih mjera, u dosadašnjem periodu, izrečene su slijedeće konačne disciplinske mjere:

- *novčanom kaznom u iznosu od 30% od mjesečne zarade ostvarene u mjesecu počinjenog težeg disciplinskog prekršaja, kažnjena su dva policijska službenika i*
- *mjerom prestanka radnog odnosa kažnjen je jedan policijski službenik.*

U ostalim slučajevima, postupci za utvrđivanje disciplinske odgovornosti službenika su u toku. (preporuka-tačke 11,12,13,14,18)

Nadležne državne institucije i organi preduzimaju mjere na reformi zakonodavstva kojim se obezbjeđuje zaštita lica koja su lišena slobode. Donesen je zakonik o krivičnom postupku koji će stupiti na snagu 26 avgusta 2010.godine, gdje se »insitut zadžavanja lica« (zamjena za policijski pritvor) od strane policije, umjesto policiji, daje državnom tužiocu. Ako državni tužilac ocijene da postoje razlozi za pritvor, zadržavanje lica može da traje najduže 48 časova od časa lišenja slobode. Ovlašćeni policijski službenici, shodno odredbama čl.264 Zakonika o krivičnom postupku, mogu neko lice lišiti slobode ako postoje neki od razloga za određivanje pritvora, ali su dužni da o tome odmah obavijeste državnog tužioca, sačine službenu zabilješku i da to lice, bez odlaganja sprovedu državnom tužiocu. U sličaju da lice lišeno slobode u roku od 12 časova od časa lišenja slobode ne bude sprovedeno državnom tužiocu, policija je dužna da to lice pusti na slobodu. Sudija za istragu je dužan da najkasnije u roku od 24 časa od kada mu je dovedeno lice protiv koga je državni tužilac donio rješenje o zadržavanju, odluči da li će odrediti pritvor ili odbiti predlog za određivanje pritvora. Znači, da policija više neće ni izuzetno moći da saslušava osumnjičenog u procesnom svojstvu, čime je prestala potreba da se osumnjičeni kod policije duže zadžava .

Jačanje administrativnih kapaciteta obuka i sticanje specijalističkih znanja je jedan od prioreteta u radu Uprave policije. Uprava policije preduzima značajne napore na primjeni savremenih istražnih mjera i tehnika, koje će obezbjeđiti efikasniji rad policije. Uspostavljen je »kriminalističko-obavještajni sistem« koji obezbjeđuje kvalitetno korišćenje informacija, a obuku je uspješno završio veći broj službenika. Razvoj Forenzičkog centra primjena specijalnih istražnih tehnika, specijalističke obuke u Policijskoj akademiji u Danilovgradu i inostranstvu Novi Zakonik o krivičnom postupku, obezbjeđuju efikasan rad policije bez informacija i priznanja dobijenih prilikom ispitivanja lica. Ispitivanja lica vrše se uz puno poštovanje ljudskih prava i svih propisa.

Svi policijski službenici u skladu sa nadležnostima i ovlašćenjima dužni su da preduzmu mjere na otkrivanju i sprečavanju svih nezakonitosti - nezakonitih ponašanja pa i samih policijskih službenika. Policijski službenici su dužni da izvještaju pretpostavljene o svim činjenicama koji ukazuju na torturu, neljudsko ili ponižavajuće ponašanje.

Rukovodilac
Radovan Ljumović

Ministarstvo pravde

Povodom Vašeg prethodno označenog dopisa koji se odnosi na davanje odgovora na preporuke iz Izveštaja Komiteta za borbu protiv torture i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja Savjeta Evrope, ovim putem vam dostavljamo odgovore na preporuke koji se odnose na:

Neposredna zapažanja u skladu sa članom 8 stav 5 Konvencije

9. U vezi navoda iz ove tačke možemo konstatovati da je Vlada Crne Gore, na sjednici od 12. februara 2009. godine, donijela Akcioni plan za prevenciju torture, koji vam dostavljamo u prilogu, obzirom da je Komitet izrazio želju da dobije ovaj Akcioni plan nakon što ga usvoji Vlada Crne Gore.

Zatvorski objekti (organizacione jedinice)

Preliminarne primjedbe

43. U vezi pitanja prenatrpanosti kapaciteta, konstatovano je da će rješavanje tog problema zahtijevati preispitivanje postojećeg zakona i prakse u vezi sa pritvorom. Stim u vezi, već smo ukazali da je revizija krivično-procesnog zakonodavstva, odnosno donošenje novog Zakonika o krivičnom postupku, jedan od ciljeva, odnosno mjera iz Akcionog plana za implementaciju Strategije reforme pravosuđa (2007-2012).

Shodno tome, možemo konstatovati da je Vlada Crne Gore, na sjednici od 05. marta 2009. godine, utvrdila predlog Zakonika o krivičnom postupku, koji je usvojen od strane Skupštine Crne Gore. Očekujemo da će novine Zakonika o krivičnom postupku znatno doprinijeti rješavanju problema prenatrpanosti, obzirom da je u okviru mjera za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka, predviđena i nova mjera nadzora - **zabrana napuštanja stana**, sa mogućnošću da se sprovođenje iste kontroliše elektronskim nadzorom.

Po pitanju inteziviranja obuke sudija i tužilaca u cilju promovisanja korišćenja alternativa zatvorskoj kazni, može se konstatovati da je edukacija nosilaca pravosudne funkcije (*sudija i državnih tužilaca*) definisana **Zakonom o edukaciji u pravosudnim organima** („Sl.list RCG“ br.27/06), u smislu da nosioci pravosudne funkcije imaju pravo i obavezu da se stručno usavršavaju, da se edukacija u pravosudnim organima obavlja u okviru posebne organizacione jedinice Vrhovnog suda Crne Gore (Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije), te da se edukacija organizuje kao inicijalna i kontinuirana, na osnovu godišnjeg programa i posebnih programa edukacije. Dakle, ovim zakonom pravno je uređena izuzetno bitna oblast za uspostavljanje savremenog i efikasnog pravosuđa.

Loše postupanje

46. U vezi sa preporukom iz ove tačke, da se nadležni organi postaraju da se sprovede efikasna istraga u vezi slučaja iz Zatvora u Podgorici od 05. septembra 2008. godine, a u želji da se Komitetu dostave nove informacije u vezi predmetnog slučaja, Ministarstvo pravde je dopisom Br.04-5801/08 od 17.06.2009. godine, od Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici zatražilo, a od istog dobilo povratnu informaciju (*dopis Kt.br.1542/08 od 23.06.2009. god*), u smislu da je Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici dana 06.04.2009. godine, Osnovnom sudu u Danilovgradu podnijelo optužni predlog protiv A i B, ovlašćenih službenih lica ZIKS-a Spuž, zbog krivičnog djela mučenje i zlostavljanje iz čl.167 st.3 u vezi st.2 Krivičnog zakonika u sticaju sa krivičnim djelom laka tjelesna povreda iz čl.152 st.2 u vezi st.1 Krivičnog zakonika izvršenog na štetu pritvorenog lica, te da glavni pretres u ovoj krivično pravnoj stvari još nije zakazan.

49. Po pitanju podnošenja žalbi na loše postupanje zatvorskih službenika prema osuđenim licima u toku 2007. i 2008. godine, možemo konstatovati da nije bilo takvih obraćanja Ministarstvu pravde.

Što se tiče pritvorenih lica, u toku 2008. godine Ministarstvu pravde se pismenim putem obratila lokalna nevladina organizacija, a povodom slučaja iz Zatvora u Podgorici od 05. septembra 2008. godine, u vezi kojeg su date informacije u tački 46.

Takođe u 2008. godini, Ministarstvo pravde bilježi i pismeno obraćanje roditelja jednog pritvorenog lica, u vezi navodnog lošeg postupanja od strane službenika obezbjeđenja Zatvora Podgorica. S tim u vezi, Ministarstvo pravde je Višem sudu u Podgorici proslijedilo predmetno obraćanje na nadležno postupanje, obzirom na nadležnost suda kada je riječ o nadzoru nad izvršenjem pritvora. Takođe, od Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija pribavljeno je izjašnjenje u vezi predmetnog slučaja, iz kojeg proizilazi da je protiv odnosnog pritvorenog lica, kao i nekoliko drugih pritvorenih lica, načelnik Zatvora Podgorica podnio krivične prijave nadležnom Osnovnom državnom tužiocu u Podgorici, zbog napada na službeno lice.

Druga pitanja relevantna za mandat CPT-a

b. kontakt sa spoljnim svijetom

71. Po pitanju prava pritvorenih lica da primaju posjete od nevjenčanih partnera, može se konstatovati da je novim Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno da po odobrenju sudije za istragu, a po potrebi pod njegovim nadzorom ili nadzorom lica koje on odredi, u granicama kućnog reda, pritvoreno lice mogu posjećivati supružnik ili lica sa kojim živi u trajnoj vanbračnoj zajednici i njegovi bliski srodnici, a po njegovom zahtjevu – doktor medicine i druga lica.

72. U vezi pitanja povjerljivosti kontakata zatvorenika i advokata, može se konstatovati da je novim Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno da ako se okrivljeni nalazi u pritvoru, branilac se može sa njim dopisivati i razgovarati bez nadzora, da branilac ima pravo na povjerljiv razgovor sa osumnjičenim koji je lišen slobode i prije nego što je osumnjičeni saslušan, i da je kontrola ovog razgovora prije prvog saslušanja dopuštena samo posmatranjem, ali ne i slušanjem.

d. žalbe i postupci inspekcije

82. Što se tiče razvijanja sistema praćenja zatvora od strane nezavisnih tijela, može se konstatovati da su na tom planu već učinjeni određeni koraci, a to shodno opcionom Protokolu uz Konvenciju UN protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (OPCAT).

Naime, u cilju uspostavljanja nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, krajem 2008. godine donijet je Zakon o potvrđivanju (*ratifikaciji*) opcionog Protokola, čime je isti postao sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka. Nakon toga, uslijedilo je definisanje mjera i aktivnosti u pravcu ispunjenja obaveza utvrđenih Protokolom, to jest uspostavljanja nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, a u okviru Akcionog plana za prevenciju torture.

U tom smislu definisane su mjere i aktivnosti čija je realizacija planirana za 2009. godinu, i to:

- Izmjeniti i dopuniti Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda,
- Donijeti odgovarajuće podzakonske propise za implementaciju izmjena i dopuna Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, i
- Izmijeniti akt o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

U definisanju navedenih mjera, pošlo se od opredjeljenja da Zaštitnik ljudskih prava i sloboda može obavljati funkciju nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, odnosno da može adekvatno odgovoriti zahtjevima opcionog Protokola, svakako uz dodatno osnaživanje kapaciteta te institucije u normativnom i organizacijskom smislu.

Zavod za izvršavanje krivičnih sankcija

Povodom konačnog Izvještaja koji je usvojio Evropski komitet za borbu protiv torture i nehumanog i ponižavajućeg ponašanja ili kažnjavanja Savjeta Evrope - CPT povodom prve periodične posjete Crnoj Gori od 15. do 22. septembra 2008. godine dostavljamo Vam komentare na pojedine djelove Izvještaja.

5

Mišljenja smo, što je u ostalom i delegacija u Izvještaju konstatovala, da je saradnja u toku posjete bila veoma dobra. Delegaciji je bio omogućen pristup svim mjestima u Zavodu, kao i komunikacija sa svim licima lišenim slobode, bez prisustva službenika Zavoda.

Još jednom izražavamo žaljenje što je delegacija CPT-a stekla utisak da je "bilo više pokušaja od strane službenika da zavaraju delegaciju u pogledu korišćenja nekoliko malih ćelija za disciplinske svrhe,"¹ o čemu smo u odgovoru na preliminarnu Izjavu dali viđenje povodom ovog pitanja.

¹ Izvještaj CPT-a. Konsultacije koje je obavila delegacija i saradnja na koju se naišlo. tacka 5.

U zatvorskom sistemu Crne Gore rijetki su slučajevi kada se maloljetna lica nalaze na izdržavanju kazne zatvora ili u pritvoru. Iako je 2008. godine stavljen u funkciju objekat za maloljetnike, zbog činjenice da u višemjesečnom periodu nema osuđenih maloljetnih -lica, a da se mjera pritvora maloljetnim licima izriče rijetko i da kratko-traje, pomenuti objekat smo stavili u funkciju Zatvora Podgorica. Tačnije u ovom objektu trenutno su smještena pritvorena lica. Privremenu prenamjenu ovog objekta omogućila je činjenica da već duzi vremenski period na izdržavanju kazne zatvora nema nijednog maloljetnog lica, a da problem prenatrpanosti Zatvora Podgorica postoji. Smatrali smo opravdanim da se ovaj objekat stavi u funkciju rešavanja prioritnog problema, a ne da zbog činjeničnog stanja vezano za maloljetnu populaciju bude van upotrebe.

U slučaju da na izdržavanje kazne zatvora dođe jedno ili više maloljetnih lica njima će se stvoriti uslovi za smještaj u skladu sa pozitivnom zakonskom regulativom. Preporuke CPT-a u vezi smještaja maloljetnih osuđenih i pritvorenih lica uprava Zavoda će imati u vidu u trenutku kada u praksi naiđe na slučajeve u kojima se ove preporuke mogu primijeniti.

45 I 46

Komitet je u Izvještaju konstatovao da u organizacionim jedinicama Zavoda za izvršenje kirivčnih sankcija Kazneno Popravnom Domu KPD i Zavodu Bijelo Polje nije bilo torture, nehumanog i ponižavajućeg ponašanja prema licima lišenim slobode, te da su mnogi zatvorenici i osuđenici pozitivno ocijenili postupanje službenika prema njima.

U Izvještaju Komitet navodi da su predstavnici. delegacije prilikom posjete Zatvoru Podgorica čuli nekoliko tvrdnji o lošem postupanju prema nekim pritvorenim licima, među kojima je bilo i pritvoreno lice koje se u Izvještaju spominje u tački 46. U odgovoru na preliminarnu Izjavu CPT-a detaljna smo dali informacije vezano za slučaj pomenutog lica.

Trenutno se vodi sudski postupak, po službenoj dužnosti po prijavi Osnovnog državnog tužioca protiv pomenutog lica zbog osnovane sumnje da je isto počinilo krivično djelo napad na službeno lice, pred osnovnim sudom u Danilovgradu. U toku je izvođenje dokaza na glavnoj raspravi.

Uprava Zavoda u saznanju da je imenovana, takođe, podnijela privatnu tužbu i postupak je u toku. Osnovni principi na kojima se zasniva rad službenika Zavoda su poštovanje ljudskih prava i dostojanstva svakog lica lišenog slobode. Sama činjenica da je uprava Zavoda u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori pokrenula inicijativu za uspostavljanje Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture u Crnoj Gori, čiji zadatak će biti periodični obilazak mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode radi sprečavanja mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, govori koliko se ovoj temi ozbiljno prilazi u zatvorskom sistemu.

Naše aktivnosti su usmjerena na eliminisanje bilo kojeg vida torture od strane službenika Zavoda. Službenici su svjesni da nijedan vid lošeg postupanja sa licima lišenim slobode nije prihvatljiv i da će ukoliko dođe do njega službenik biti sankcionisan. Zato se poseban akcenat stavlja na edukaciju, posebno pripadnika sektora obezbjeđenja, na teme iz oblasti ljudskih prava sa akcentom na borbu protiv torture i nehumanog i ponižavajućeg ponašanja ili kažnjavanja lica lišenih slobode. Takođe je licima lišenim slobode omogućeno da prijave eventualne slučajeve torture nadležnima u Zavodu preko sandučadi koja su postavljena u svim organizacionim jedinicama Zavoda, kao i državnim organima i predstavnicima NVO sektora.

47

Zakonski i podzakonski akti jasno definišu u kojim slučajevima, službenici Zavoda, mogu primijeniti silu i u kojoj mjeri. Uprava ZIKS-a je nakon preliminarnog Izvještaja CPT-a uvažila preporuke po pitanju evidencije i u svim organizacionim jedinicama u kojima su smještena lica lišena slobode uvela poseban registar za evidentiranje slučajeva upotrebe sredstava prinude u kojem se između ostalog upisuju podaci vezano za početak i trajanje primjene sile.

49

Upravi Zavoda u toku 2007. i 2008. godine nije se obratilo nijedno lice lišeno slobode zbog lošeg postupanja službenika. Ne isključujemo mogućnost da se neko lice lišeno slobode obratilo Zaštitniku ljudskih prava ili ovlašćenom licu Ministarstva pravde o čemu će CPT biti upoznat kroz izvještaje ove dvije institucije.

50

Uprava Zavoda ulaže značajne napore u cilju spreječavanja nasilja među licima lišenim slobode. Prilikom dolaska lica u Zavod, a prije njegovog smještaja, ispituju se okolnosti vezano za njegove eventualne konflikte sa licima koja se već nalaze u Zavodu u cilju preduzimanja preventivnih mjera kako bi se spriječilo nasilje među licima lišenim slobode. Odmah po saznanju da su neka od lica u konfliktu od ranije odnosno sa slobode ili da su takvi odnosi nastali za vrijeme izdržavanja kazne, isti se razdvajaju i smještaju u različite kolektive i paviljone kako bi im bio onemogućen bilo koji vid komunikacije i kontakta. U cilju spriječavanja nasilja među osuđenim licima uprava Zavoda može izvršiti premještanje lica iz jedne u drugu organizacionu jedinicu u skladu sa zakonskim propisima.

Bezbednosna procjena vrši se najmanje jednom mjesečno, a po potrebi i češće, gdje se analiziraju međuljudski odnosi između osuđeničke populacije i direktoru Zavoda predlažu odgovarajuća rješenja radi preventivnog spriječavanja nasilja među licima lišenim slobode.

Sva lica koja dođu na izdržavanje kazne zatvora se upoznaju sa zabranom bilo kojeg vida nasilja među osuđeničkom populacijom, što predstavlja kršenje Kućnog reda i povlači disciplinsku odgovornost. Preporuku CPT za izradu strategije čiji je cilj sprečavanje nasilja između lica lišenih slobode uprava Zavoda je shvatila veoma ozbiljno tako da će pristupiti izradi iste u narednom periodu.

Uprava Zavoda u prethodnom periodu akcenat je stavila na rješavanje posebno materijalnih uslova za osuđena lica. Sa ovim aktivnostima će se nastaviti i u narednom periodu u kojem će biti renoviran paviljon A u Zatvorenom dijelu KPD-a.

U prethodnom periodu jedna od aktivnosti je bila i izgradnja dva nova objekta u KPD-u. U jednom objektu su smještena osuđena lica iz prve klasifikacione grupe takozvano Poluotvoreno odjeljenje koje je stavljeno u funkciju u decembru 2008. godine. Drugi objekat za žene i maloljetnike stavljen je u funkciju u septembru 2008. godine. U ovom objektu osuđenice iz prve klasifikacione grupe smještene su na prizemlju, dok su osuđenice iz druge i treće grupe na prvom spratu. U objektu se nalazi devet *saba* koje imaju rnokri čvor, dva dnevna boravka, biblioteku i računarsku učionicu u kojoj se trenutno,obučava osam žena za rad na računaru, salu za posjete, ambulantu, kancelariju službenika tretmana, dva kupatila i vešeraj. Osuđenicama je omogućeno u slobodno vrijeme korišćenje teretane, kao i dvorišta za šetnju u skladu sa Kućnim redom. Ovo znači da osuđena lica iz prve klasifikacione grupe mogu provoditi vrijeme na vazduhu tokom cijelog dana do 21 h, a osuđenice iz druge i treće klasifikacione grupe tri sata u toku dana tačnije po sat i po prijepodne i popodne. Prelaskom u novi objekat osuđenicama nijesu dovedene u pitanje mogućnosti vezano za druženje i prostor za šetnje. Uprava Zavoda je svjesna da osuđena lica - žene predstavljaju ranjivu grupu osuđenih lica i ovoj kategoriji prilazi sa programom tretmana prilagođenim njihovim osobenostima. Ono na šta će se, svakako, staviti akcenat u narednom periodu jeste renoviranje radionickog kruga, kao i otvaranje novih radnih mjesta za osuđena lica, pa i same osuđenice, kao i organizovanje kurseva stručnog obrazovanja. Svjesni da obrazovanje osuđenih lica predstavlja jedan od bitnih faktora za nastavak života na slobodi uprava Zavoda pomaže osuđenim licima koja imaju i pokažu interesovanje, za bilo koji vid edukacije i obrazovanja. Jedan broj osuđeničke populacije iz Zavoda završava osnovnu, srednju i visoku školsku spremu.

Prebukiranost Zatvora Podgorica je problem sa kojim se zatvorski sistem suočava u posljednje vrijeme. Niz mjera koje se preduzimaju u kontinuitetu u cilju rješavanja ovog pitanja su usmjerena na stvaranje adekvatnih prostornih uslova, koje za sobom povlače i adekvatne druge uslove vezane za tretman ovlh lica. Stvoreni su uslovi za boravak najmanje jednog sata na svježem vazduhu za sva pritvorena lica, a na raspolaganju su im i trenažne sprave u četiri prostorije u Zatvoru Podgorica.

Problem prebukiranosti trenutno se rješava na način što je jedan broj pritovrenih lica smješten u objekat za maloljetnike i strance. Ono što je ohrabrujuće po ovom pitanju jeste činjenica da se u narednom periodu očekuje promjena Zakona o krivičnom postupku i uvođenje alternativnih mjera obezbjeđivanja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku (kaucija, kućni pritvor, elektronsko praćenje i sl.).

Uprava Zavoda je procijenila da je neophodno u narednom periodu preduzeti mjere vezano za izgradnju još jednog objekata Zatvora Podgorica koji će biti u neposrednoj blizini postojećeg zatvora.

Rasterećenjem smještajnih kapaciteta biće riješeni i ostali problemi vezani za njihov tretman koji nastaju usljed prebukiranosti.

59 i 60

Zgrada Zatvora Bijelo Polje datira iz 50 godina prošlog vijeka. Mnogobrojne rekonstrukcije i adaptacije, kao i same potrebe i standardi su nas naveli da krenemo u realizaciju projekta vezano za izgradnju novog Zatvora u Bijelom Polju koji će zadovoljavati sve standarde i preporuke koje su date od strane CPT-a. Do realizacije ovog projekta preduzimamo u kontinuitetu niz aktivnosti u cilju stvaranja što boljih uslova kroz različite vidove adaptacija, posebno sanitarnih čvorova u postojećem objektu Zatvora Bijelo Polje. Novom kotlarnicom koja je stavljena u funkciju stvoreni su uslovi za adekvatno grijanje. A stalno se obezbjeđuje i određena količina sredstava za ličnu higijenu za potrebe lica lišenih slobode.

Akcionim planom za prevenciju torture za 2009. godinu koji je usvojila Vlada Crne Gore planirano je bilo da se novi objekat Zatvora u Bijelom Polju stavi u funkciju u IV kvartalu ove godine. I pored činjenice da je izrađena projektna dokumentacija, sproveden postupak izbora -napovoljnijeg izvođača i obezbijeđena sredstva došlo je do zastoja u realizaciji ovog projekta usljed imovinsko-pravnih problema koji su iskrsli po pitanju lokacije odnosno zemljišta na kojem treba da se izgradi pomenuti objekat. U nadi smo da će lokalne vlasti u Bijelom Polju ovaj problem riješiti veoma brzo i da će se krenuti sa realizacijom ovog projekta.

64 i 67

Izveštaj CPT-a u dijelu koji se odnosi na zdravstvenu zaštitu lica (lišenih slobode za ovu ustanovu je afirmativan. Aktivnosti koje su do sada realizovane i koje su planirane za naredni periodu, vezano za jačanje kadrovskih kapaciteta i materijalnih uslova, usmjerene su na stvaranje još kvalitetniji uslova za pružanje zdravstvene zaštite.

Trenutno u Specijalnoj bolnici sa punim radnim vremenom radi ljekar specijalista i stomatolog, kao i 14 medicinskih tehničara i jedan apotekar. Pored njih u Zavodu zdravstvene usluge pružaju i ljekari specijalisti: ginekolog, pulmolog, rengenolog, fizijatar, radiolog, psihijatar, stomatolog, koji dolaze dva puta sedmično, a po potrebi i više puta.

Od februara mjeseca u Zatvoru Bijelo Polje zaposlena su dva medicinska tehničara sa punim radnim vremenom, a novim Aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda, čija izrada je u toku, sistematizovano je pet radnih mjesta za medicinske tehničare i jednog ljekara sa punim radnim vremenom. Na ovaj način će se stvoriti uslovi za pružanje zdravstvene zaštite u Zavodu Bijelo Polje u toku 24h.

Preporuke CPT-a u vezi povećanja broja medicinskih tehničara u Specijalnoj bolnici u Podgorici su uzete u obzir i ugrađene su u novom Aktu o sistematizaciji kojim će broj medicinskih tehničara biti povećan za dva izvršioca. Svjesni potrebe zapošljavanja najmanje još jednog ljekara specijaliste u Specijalnoj bolnici nametnula je niz mjera koje smo preduzeli u cilju rješavanja ovog pitanja. No i pored naše spremnosti da ljekaru specijalisti riješimo stambeno pitanje dodjelom stana u trajno vlasništvo za ovo radno mjesto na objavljenim konkursima nije bilo interesovanja. U periodu koji nam predstoji aktivnosti ćemo usmjeriti, između ostalog, na rješavanje ovog pitanja, kao i na jačanje kapaciteta i uloge psihijatra i psihologa u procesu tretmana lica lišenih slobode.

Nakon posjete CPT-a i prvog preliminarnog Izvještaja preduzeli smo aktivnosti vezano za vođenje evidencije u skladu sa međunarodnim propisima. Tako smo formirali posebne registre za evidentiranje traumatskih povreda uočenih kod lica lišenih slobode, kako po prijemu tako i u toku boravka u Zavodu. Posebni registri su dio ličnog zdravstvenog kartona i nalaze se u svim organizacionim jedinicama Zavoda u kojima su smještena lica lišena slobode. Ova aktivnost je realizovana u skladu sa Akcionom planom za prevenciju torture koji je usvojila Vlada Crne Gore.

Pritvoreno lice, koje se spominje u Izvjestaju CPT-a, u Zatvoru Podgorica nalazi se od januara 2006. godine. Po rješenju Višeg suda u Podgorici izrečena mu je mjera obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi s tim što je u predmetnom rješenju naglašeno da se do završetka postupka i donošenja pravosnažnog rješenja za primjenu mjere bezbjednosti isti ima privremeno smjestiti u posebnu podesnu prostoriju u okviru Zatvora Podgorica ili specijalne psihijatrijske bolnice zatvorskog tipa. Kako Specijalna bolnica za psihijatriju Dobrota-Kotor ima Sudsko odjeljenje zatvorenog tipa sa samo 21 bolesničkim krevetom koji su već duži niz godina popunjeni, tako nijesu postojali materijalni uslovi za smještaj pomenutog lica, kao ni uslovi za čuvanje pacijenta visokog stepena opasnosti kome je potrebna intezivna i pojačana kontrola, odnosno posebne mjere obezbjeđenja. Predmetno lice periodično je imalo agresivne pa čak i suicidalne tendencije, pa u cilju sprječavanja odnosno preventivnog djelovanja, a po preporuci ljekara, bilo je fiksirano u određenim periodima. Pomenutom licu je omogućen svakodnevni boravak na svježem vazduhu u trajanju od 60 minuta.

Zaposleni u Zavodu svakodnevno su odgovorni za bezbjednost, neometano funkcionisanje svojih službi, za sigurnost lica lišenih slobode i njihovih potreba i za brzo i efikasno rješavanje svih aktuelnih problema. Svjesni da jedino stručno osposobljeni i visoko profesionalni službenici mogu na adekvatan način odgovoriti svim zahtjevima poslova u zatvorskom sistemu veliki akcenat smo stavili na obrazovanje i edukaciju službenika Zavoda.

Zavod za izvršenje krivičnih sankcija u saradnji sa Kancelarijom OEBS-a za Crnu Goru, 18. oktobra 2002. godine osnovao Centar za obučavanje i obrazovanje službenika Zavoda, koji je u to vrijeme pored Centra za obuku zatvorskog osoblja Hrvatske biti jedini u državama regiona. Radi obrazovanja kadra Centar organizuje kurseve, studijske posjete razvijenim evropskim zemljama, učešće na seminarima i drugim vidovima usavršavanja. Za sve zaposlene, odmah po zasnivanju radnog odnosa Zavod organizuje Uvodni kurs na kome se polaznici upoznaju sa poslovima iz nadležnosti i djelokrugom rada Zavoda u trajanju od sedam dana.

Osnovni kurs pohađaju novoprimitljeni pripadnici Sektora obezbjeđenja i sastoji se od teorijske nastave, vježbi i praktičnog rada u trajanju od četiri mjeseca. Programom Osnovnog kursa polaznici stiču znanja iz:

- pravne grupe predmeta I to: Krivičnog prava, Krivično-procesnog prava, Zakona o izvršenju krivičnih sankcija,
- penolosko-psihološko-medicinska grupa - predmeta i to: Osnovi penologije, Opšta psihologija i psihopatologija, Penoloska andragogija sa metodikom prevaspitanja, Prva pomoć,
- pravila službe i to: Osnovi kriminalistike, Pravila službe, Napružanje sa nastavom gađanja, Specijalno fizičko obrazovanje.

Specijalistički kursevi organizuju se radi sticanja specijalističkih znanja i vještina potrebnih za obavljanje stručnih poslova iz djelokruga izvršenja krivičnih sankcija. Specijalistička obuka, obrazovanje i stručno usavršavanje sprovodi se u Centru, po posebnim programima, iii izvan Zavoda u prosvjetnim i naučnim ustanovama. Tako su održani specijalistički kursevi od strane međunarodnih i domaćih eksperata iz različitih oblasti: Prevencija narkomanije, identifikacija osnovnih vrsta droga, rada sa zatvorenicima koji uživaju narkotike, zloupotreba droge u zatvorima, kao i tema vezano za ljudska prava sa posebnim osvrtom na prevenciju torture. Tako su održani specijalsitički kursevi na teme: Uspostavljanje nacionalnih mehanizama za prevenciju torture shodno Opcionom protokolu, Evropska zatvorska pravila, Međunarodni standardi za prevenciju torture i drugih loših postupanja, Ljudska prava u zatvorima - obuka trenera.

Od septembra 2009. godine u saradnji sa Policijskom akademijom u Danilovgradu realizovaće se pilot projekat u trajanju od četiri mjeseca u toku kojih će se 30 kandidata, novoprimitljenih službenika Zavoda, obučavati i pripremati za rad u Zavodu. Ovaj pilot projekat se realizuje sa namjerom da se od 2010. godine u okviru Akademije formira jedno odjeljenje za školovanje službenika za rad u zatvorskom sistemu.

70

Osuđena lica pravo na bračnu posjetu ostvaruju u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija koji propisuje da osuđeno lice ovo pravo može ostvariti samo sa licem sa kojim je zasnovao bračnu zajednicu. Ovaj Zakon je donijet 1994. godine kada jos nijesu bili stečeni uslovi za širu primjenu ove odredbe iz razloga nedostatka prostora. Međutim evidentno je da se u posljednje vrijeme ukoliko ima slobodnih termina te posjete odobravaju i osuđenim licima koji zive u vanbračnim zajednicama koje traju duže vrijeme i u kojim imaju djecu.

U cilju spriječavanja zloupotrebe ovog prava od strane lica lišenih slobode neophodno je dostaviti potvrdu o zajedničkom životu iz mjesne zajednice u kojoj žive.

71

Sugestije CPT u vezi dozvola za posjete pritvorenim licima su u saradnji sa nadležnim sudovima prihvaćene. Od juna mjeseca ove godine izdaju se dozvole za stalnu posjetu pritvorenim licima.

Konstatacija CPT-a koja se odnosi na maksimalno trajanje disciplinske kazne upućivanja u samicu za pritvorena i osuđena lica je na mjestu. U toku je izrada Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, pa smatramo da će komisija prilikom izrade ovog zakona imati u vidu ovu preporuku CPT-a. Zakonom je regulisano pravo osuđenog lica da bude upoznato sa disciplinskom prijavom najmanje 24h prije izvođenja na disciplinski raport kao i da ima pravo da angažuje advokata ili drugo lice iz Zavoda koje bi bilo prisutno na disciplinskom raportu u cilju njegove odbrane.

Nakon održanog disciplinskog raporta obavezno se donosi rješenje o ishodu po disciplinskoj prijavi koje se u svakom slučaju dostavlja licu protiv kojeg se vodio disciplinski postupak. Ne isključujemo mogućnost da se desi propust u dostavljanju rješenja, tačnije da se osuđeno lice ne potpiše da je uredno primilo rješenje o čemu će se ubuduće posvetiti više pažnje. Evidencija odnosno registri o smještaju lica lišenih slobode u Disciplinsko odjeljenje vode u dvije knjige² postoji mogućnost da članovi CPT-a nijesu imali na uvid glavnu knjigu tačnije glavni registar disciplinskih prekršaja u koju se uredno unose svi potrebni podaci, a između ostalih i vrijeme od kada je lice boravilo u ćeliji, kao i kada je kazna završena kao i broj ćelije u kojoj je lice boravilo tokom disciplinske kazne.

CPT je u svom Izvještaju konstatovao da su iz **KPD** Podgorica u Zatvor Bijelo Polje na dalje izdržavanje kazne premještena četiri osuđena lica u skladu sa članom 59a Zakona o izmjenama i dopunama ZIKS-a. Za pomenuta lica su uredno urađena rješenja o premještaju sa jasnim i preciznim obrazloženjem o razlozima premještaja i ista su im uredno uručena. Prije premještaja sa licima su obavljani razgovori u kojima su im predloženi razlozi premještaja koji su uglavnom bili bezbjednosni, a lica su bila saglasna s obzirom da se radilo o njihovoj ličnoj bezbjednosti. Premještanje osuđenih lica u drugu zatvorsku jedinicu se realizuje i u cilju spriječavanja nasilja među osuđeničkom populacijom i za sada je ova mjera dala veoma dobre rezultate.

Zakonska regulativa ne predviđa vremenska ograničenja po pitanju boravka lica u drugu organizacionu jedinicu. Međutim rješenja o premještaju u drugu organizacionu jedinicu preispituju se najmanje jednom u tri mjeseca, a dalji boravak u drugoj organizacionoj jedinici zavisi od činjenice da li su prestali razlozi zbog kojih su lica premještena.

Sugestija CPT-a u vezi prostora za šetnju u Disciplinskom odjeljenju koja se odnosila na nedostatak nadkrivenog prostora na šetalistima je uvažena. Sada svako od osam šetalista ima jedan dio koji je nadkriven čime se omogućava boravak na svježem vazduhu osuđenim licima i za vrijeme loših vremenskih uslova.

² U jednoj knjizi se samo upisuju podaci vezano za: ime i prezime lica, vrijeme početka i završetka disciplinske kazne.

Disciplinske mjere u Zatvoru Podgorica realizuju se u jednokrevetnim sobama koje su opremljene krevetom, stolom i stolicom, i koje imaju dovoljno svjetlosti i grijanja. Četiri prostorije, dvije na prvom i dvije na drugom spratu, Zatvora Podgorica, u vezi kojih su iznijete primjedbe vezano za izvršenje disciplinskih kazni, nakon posjete CPT-a su adaptirane i opremljene u cilju kvalitetnijeg korišćenja slobodnog vremena pritvorenih lica, na način što su skinuta vrata, izvršena dezinfekcija i krećenje, a u njima su postavljene trenažne sprave.

Zadnja disciplinska mjera u Zatvoru Podgorica realizovana je 12. 11. 2008. godine. Svim disciplinski kažnjenim licima omogućeno je da na svježem vazduhu provedu najmanje 1h u toku dana.

81

U KPD-u i Specijalnoj bolnici postoje kutije za "sugestije, primjedbe, prigovore i pohvale na sistem izvršenja kazne, koje mogu biti anonimne iiii potpisane. Sanduče ćemo prazniti utorkom i petkom".³

Pošta iz kutija se blagovoremeno signira na adresata i selektuje po hitnosti postupanja, a evidentira se u posebnom registru. Svako lice se obavještava o odlukama koje su vezane za njegov zahtjev.

Nakon Izvještaja CPT-a uvažena je preporuka te su postavljene kutije i u ostalim organizacionim jedinicama.

Direktor
Božidar Vuksanović

³ Natpis koji se nalazi na svakoj kutiji. Donijeto Uputstvo za upotrebu pošte iz sandučadi u KPD-u, broj 0501-1474/2 od 12. mart 2009.

Ministarstvo zdravlja

Poštovani,

U dopisu Vam šaljem komentare na navode iz Izvještaja Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili degradirajućeg liječenja ili kažnjavanja (CPT) usvojenog 06.03.2009.

Komentari su numerisani u skladu sa nomenklaturom primijenjenom u Izvještaju CPT.

84.

Centri za mentalno zdravlje su sastavni dio reforme primarne zdravstvene zaštite u skladu sa nastojanjima da se stimuliše deinstitucionalizacija zaštite mentalnog zdravlja i promovišu principi komunalne psihijatrije. Trenutno postoje dva Centra za mentalno zdravlje - u Kotoru i Podgorici, a planirano je otvaranje Centra i u Pljevljima, ali još uvijek nije otvoren.

Kako se radi o radikalnim zahvatima u sistemu zdravstvene zaštite pristupilo se preispitivanju normativnog i organizacionog okvira za pružanje usluga iz oblasti zaštite mentalnog zdravlja u Crnoj Gori (2009). U toku je finalizacija nalaza i preporuka procjene urađene uz pomoć nacionalne i regionalne kancelarije WHO. Izvještaj se očekuje krajem februara 2010.g. Nalazi i preporuke iz Izvještaja će biti polazna osnova za izmjene i dopune Akcionog plana Strategije za unapređenje mentalnog zdravlja. Istovremeno će navedeni plan biti jedna od osnovnih pretpostavki za obezbjeđivanje pomoći Evropske komisije Ministarstvu zdravlja (uz WHO) u sprovođenju konkretnih mjera u neposrednoj budućnosti u ovoj oblasti. Spemnost EC je identifikovana tokom kontakata sa predstavnicima EC u sklopu sprovođenja terenskog dijela ponovne procjene (reassessment) koju je sprovela konsultantkinja WHO u Crnoj Gori 2009. godine.

Ministarstvo zdravlja je potpisalo sa WHO dvogodišnji ugovor o saradnji, Biannual Cooperation Agreement (BCA) za 2010-2011, kojim je kao jedna od oblasti saradnje definisano unapređenje zaštite mentalnog zdravlja u Crnoj Gori.

Konkretno aktivnosti sprovedene na nivou Specijalne bolnice, a koje se tiču programa rehabilitacije i resocijalizacije klijenata, podrazumijevaju izgradnju novog multifunkcionalnog objekta, gdje će se realizovati razne vrste psihoterapijskih i socioterapijskih aktivnosti (filmske projekcije, informatičko opismenjavanje, dostupnost interneta i biblioteke, literarne večeri). Sredstva za izgradnju ovog objekta obezbjeđena su projektom, a sredstva je dala Lutrija Crne Gore.

Bolnica je od aprila 2009.godine započela projekat resocijalizacije klijenata u saradnji sa holandskom NGO GIP (Global Initiative on Psychiatry) u trajanju od 18 mjeseci, a koje podrazumijevaju sledeće aktivnosti:

1. Izrada informativnih brošura o najčešćim psihijatrijskim oboljenjima i o tome kako ih prepoznati, te distribucija istih u zajednici;
2. Edukacija osoblja ustanove kroz treninge koje vode holandski eksperti, a vezana za aktivnosti koje podrazumijevaju mogućnosti resocijalizacije klijenata ustanove;
3. Organizacija Open day-a kao načina približavanja ustanove zajednici;
4. Formiranje Savjeta pacijenata u okviru ustanove i trening osoblja i pacijenata (upoznavanje sa funkcijom i ovlašćenjima ovog Savjeta);
5. Organizacija treninga za novinare i medije o tome kako pisati o temama vezanim za mentalno zdravlje;
6. formiranje NVO koja bi se isključivo bavila problematikom mentalnog zdravlja u Crnoj Gori
7. Otvaranje SOS telefona za sve korisnike iz zajednice koji imaju potrebu da se obrate i konsultuju o temama iz oblasti mentalnog zdravlja.

Molimo vas za dodatno pojašnjenje u vezi sa tvrdnjom koja se odnosi na pismo koje su crnogorske vlasti 6.02.2009. uputile i u kojem se navodi da su u toku pripreme za usvajanje Strateškog plana za razvoj i unapređenje neuropsihijatrije u Crnoj Gori. Tokom 2009.godine su se desile krupne promjene u personalnom sastavu u Ministarstvu Zdravlja Crne Gore koje su dovele do izvjesnog diskontinuiteta koji se odnosi na menadžment u okviru organa državne uprave.

85.

Ugovor bolnice sa privatnim obezbjeđenjem za 2009.godinu zasnovan na zakonskim odredbama sadržanim u Zakonu o zaštiti lica i imovine (SL. RCG br. 01-470/2 od 5. maja 2005. godine) i u skladu sa Zakonom o zaštiti mentalno oboljelih lica (SL. RCG 01-530/2) u skladu sa članom 42. i 46. ovog Zakona, kao i drugim pozitivnim pravnim propisima iz ove oblasti.

U dijelu Ugovora vezanog za međusobne obaveze radnik obezbjeđenja može „...samo kada je neophodno ili neizbježno **uz prethodno upozorenje** upotrijebi sredstva prinude vještina samoodbrane (gumena palica, sprej, lisice) do trenutka savlađivanja i prestanka opasnosti, kada o svemu obavještava dežurnog doktora i medicinskog tehničara.“

Svi radnici privatnog obezbjeđenja su kao preduslov za zaposlenje morali proći obuku i položiti stručni ispit na Policijskoj akademiji u Danilovgradu. U sklopu obuke radnici prolaze kurseve protivpožarne zaštite, prve pomoći, samoodbrane, stranih jezika, edukaciju za specifične korisnike usluga, edukaciju za vodiče pasa čuvara.

Edukacija za rad sa psihijatrijskim pacijentima se sprovodi kontinuirano od strane stručnog osoblja bolnice (ljekari, psiholozi). Radnici obezbjeđenja su takođe informisani i aktivno učestvovali tokom edukacije i formiranja savjeta pacijenata ustanove u novembru 2009.godine. Za osoblje bolnice i obezbjeđenje će biti organizovan trening norveških stručnjaka na temu „Vještine ophođenja sa agresivnim pacijentom“ u februaru 2010.god.

87.

Primjedba u vezi sa mogućnošću korišćenja toaleta od strane pacijenata na forenzičkom odjeljenju tokom noći, kada su vrata (rešetke) bolesničkih soba zaključana, je u međuvremenu uzeta u obzir i stanje je unaprijeđeno na način da pacijenti koriste toalet tokom noći, kada radnik obezbjeđenja po pozivu otvara vrata.

Takođe, treba napomenuti da ova primjedba, koja se zasnivala na iskazu pojedinih pacijenata koji su navodno tokom noći mokrili u flašama, ne odslikava praksu na odjeljenju, iako se ne isključuje mogućnost da su se desili takvi pojedinačni slučajevi.

88.

CPT preporučuje da vlasti Crne Gore obrate pažnju na selekciju, trening i superviziju obezbjeđenja na forenzičkom odjeljenju. Razlog je što se stiče utisak da prisustvo uniformisanog obezbjeđenja na ovom odjeljenju ima dominantniju ulogu u odnosu na zdravstveno osoblje i terapijsku atmosferu koja bi trebala biti primarna.

U postojećoj situaciji, kada ne postoji kategorizacija sudskih pacijenata u odnosu na stepen rizika od ponavljanja djela (iz razloga što su svi smješteni na jednom odjeljenju-od nasilja u porodici do višestrukih ubica), niti standardizovani instrument procjene rizika (HCR 20), prosto je nemoguće ulogu obezbjeđenja marginalizovati, odnosno njihovo prisustvo učiniti diskretnijim.

89.

U međuvremenu je pacijent koji se nalazio u dijelu sobe ograđene rešetkama (iz razloga što je u dva navrata tokom noći pokušao homicid – pokušajem davljenja drugih pacijenata) dislociran iz ovog prostora, na način što su druga dva pacijenta premještena iz sobe, a ovaj pacijent se sada nalazi sam u sobi, u prostoru van rešetaka.

90.

Informacija iz pisma od 14. novembra 2008.g. u kojem je CPT obaviješten o potpisivanju sporazuma o saradnji sa holandskom nevladinom organizacijom GIP (Global Initiative on Psychiatry) u cilju reforme forenzičke psihijatrije nije bila do kraja korektna, jer se radilo samo preliminarnom prihvatanju inicijative, a ne o potpisivanju definitivne verzije memoranduma o saradnji. Postojala je inicijativa NGO GIP da preko holandske vlade obezbjedi sredstva za četvorogodišnji program reforme forenzičke psihijatrije u Srbiji i Crnoj Gori, a kao preduslov za aplikaciju bio je neophodan Memorandum o saradnji potpisan od strane ove organizacije i nacionalnih Ministarstava Pravde i Ministarstva zdravlja. Ovaj memorandum nije potpisan iz je Ministarstvo pravde odustalo od potpisivanja ovakvog sporazuma.

Sa ovom međunarodnom NGO su Ministarstvo zdravlja i Specijalna bolnica za psihijatriju potpisali Memorandum o saradnji , ali vezan za drugi projekat koji se tiče resocijalizacije klijenata Specijalne bolnice u Kotoru čija realizacija je u toku.

91.

CPT preporučuje vlastima da se nastave napore na daljem renoviranju dijelova bolnice koji još uvijek nijesu renovirani.

Njihova preporuka da pacijenti pored noćnih ormarića imaju i ormare u kojima bi mogli zaključati svoje lične stvari je sa aspekta bezbjednosti (u situaciji kada je postojeće osoblje malobrojno) izvjestan rizik. Bez obzira što postoje zatvorena odjeljenja, kontrola unosa stvari na odjeljenja nije stroga i iz našeg iskustva kada su pacijenti imali predmete potencijalno opasne po sebe i okolinu realizaciju ove preporuke treba dodatno razmotriti.

94.

Individualni planovi liječenja, kao preporuka CPT još nijesu realizovani. Međutim, kao dio projekta holandske NGO GPI (Global initiative on Psychiatry) u novembru 2009.godine je organizovan prvi trening osoblja Bolnice od strane holandskih eksperata na temu upoznavanja i kreiranja individualnog plana liječenja i u vezi sa tim započeta je realizacija istih. Međutim, s obzirom na mali broj medicinskog osoblja na odjeljenjima tek će se u budućnosti vidjeti koliko je realna mogućnost realizacije svakog individualnog plana liječenja.

95.

U dijelu vezanom za osoblje ustanove CPT navodi da su vlasti u svom pismu od 14. novembra 2008.g. obavjestile ovo tijelo kako svi zaposleni u Specijalnoj bolnici za psihijatriju imaju obavezni dodatak na plate od 15% što takođe nije precizna informacija, jer je samo medicinsko osoblje koje radi na sudskom odjeljenju konstantno stimulirano u skladu sa zakonskim odredbama -15% stimulacije na lični dohodak .

U vezi sa naporima da se riješi stambeno pitanje zaposlenih u Specijalnoj bolnici može se reći da je u toku pripremni proces za pregovore između Ministarstva zdravlja, lokalnih vlasti u Kotoru i predstavnika uprave Specijalne bolnice i još dvije zdravstvene institucije u Kotoru (Opšta bolnica i Dom zdravlja). Takođe je rečeno kako se planira izgradnja objekta za rješavanje stambenih potreba zaposlenih.

96.

Inicijativa Specijalne bolnice koja je započeta dovođenjem prof dr.IvaneTimotijević iz Instituta za mentalno zdravlje u Beogradu kao potencijalno stalnog konsultanta ustanove u međuvremenu nije zaživjela jer u ustanovi ne postoji konstantna finansijska sredstva koja bi omogućila nastavak ove prakse.

Ali, bez obzira na to, ustanovu je u međuvremenu posjetilo više eksperata i profesora iz oblasti mentalnog zdravlja, koji su kroz svoja predavanja podržavali proces kontinuirane medicinske edukacije.

Visoki i srednji medicinski kadar su u međuvremenu edukovani kroz učešća na kongresima i simpozijumima u zemljama okruženja i šire (Svjetski kongres psihijatara u Pragu 2008., Hrvatski psihijatrijski dani u Opatiji 2009., Makedonski kongres psihijatara 2009., Psihijatrijski Kongres zemalja Jugoistočne Evrope i Balkana u Moskvi 2009., Simpozijum Instituta za psihijatriju u Beogradu 2009., studijska posjeta fondaciji Lovisenberg u Oslu - Norveška.)

U maju 2009. Specijalna bolnica za psihijatriju je organizovala naučne skupove 4. Jadransku konferenciju o bolestima zavisnosti, 6. Simpozijum zemalja Jugoistočne Evrope o bolestima zavisnosti i Prve crnogorske psihijatrijske dane, koji su trajali tri dana i okupili stručnjake iz oblasti mentalnog zdravlja iz 19 zemalja.

Postojeći protokoli za evidentiranje upotrebe sile su u međuvremenu unaprijeđeni u skladu sa preporukama CPT-a tako da se sad vode redovnije evidencije i sve bitne informacije se čuvaju kao što je predloženo od strane CPT-a. Radionica „Tehnike za prilaz i tretman agresivnih pacijenata“ je održana 17.02.2010. godine u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Kotoru. Radionica je održana u skladu sa preporukama iz Izvještaja CPT-a od 06. marta 2009. godine i u skladu sa preporukom br. 96 instruktori su bili eksperti iz Norveške, Lovisenberg fondacije iz Osla koja je dugoročni partner Specijalne bolnice u Kotoru. Učešće je uzelo 25 predstavnika, od osoblja zaduženog za obezbjeđenje do medicinskog osoblja. Menadžment ima ideju da slične kurseve organizuje za osoblje svakog mjeseca.

Plan kontinuiranog obrazovanja osoblja bolnice u toku 2010. godine se sastoji od obuka medicinskih tehničara o sljedećim aspektima:

- Mentalne funkcije;
- Osnovi brige i tretmana psihijatrijskih pacijenata;
- Antipsihotija prve generacije;
- Antipsihotija druge generacije;
- Anti-depresivi, lijekovi za uznemirenost;
- Šizofrenija;
- MOPS i EPI;
- Manički poremećaji/ psihoze;
- Poremećaji raspoloženja i afekti bipolarnih poremećaja;
- Poremećaji ličnosti;
- Zloupotreba alkohola;
- Zloupotreba droge;
- Osnovi psihoterapije.

Navedena predavanja će držati neuropsihijatri, psihijatri i viši medicinski tehničari iz Kotorske bolnice.

99.

Postojeći protokoli o evidenciji fizičkog ograničavanja kretanja su u međuvremenu unaprijeđeni, shodno preporukama CPT -a na način što se isti vode ažurnije, sa unosom svih nepходnih podataka koje je CPT preporučio.

101.

U dijelu primjedbi CPT-a u vezi sa pojavljivanjem sudije nakon prisilne hospitalizacije, treba napomenuti da Specijalna bolnica redovno obavještava nadležni sud -Osnovni sud u Kotoru, o svakoj prisilnoj hospitalizaciji u roku od 24h od realizacije iste, ali da Specijalna bolnica nije u poziciji da utiče na sud odnosno sudiju da se pojavi u roku od 48h.

102.

Revizija protokola prijema (dobrovoljna ili prisilna hospitalizacija) za hronične pacijente koji su se u ustanovi zatekli prije donošenja novog Zakona o zaštiti prava mentalno oboljelih lica će biti urađena u najkraćem vremenskom roku. Ona do sada nije urađena iz razloga što nijesmo bili upoznati sa ovom primjedbom CPT -a, s obzirom da je Izvještaj CPT Ministarstvu zdravlja Crne Gore (a samim tim i Specijalnoj bolnici) dostavljen tek polovinom decembra 2009.g.

107.

U dijelu vezanom za postojanje Savjeta za zaštitu prava pacijenta nezavisnog multidisciplinarnog tijela u ustanovi CPT napominje da je ovo tijelo formirao Odbor direktora ustanove i daje preporuku vlastima da preduzmu korake da ovo tijelo zaista bude nezavisno.

U skladu sa trenutno važećim Statutom ZU Specijalne bolnice za psihijatriju ovaj Savjet sačinjavala su tri predstavnika iz ustanove i dva spoljna člana, a birao ga je Odbor direktora. U toku je izmjena Statuta ZU Specijalne bolnice (na osnovu zahtjeva koji je ZU Specijalna bolnica uputila Ministarstvu zdravlja 18.01.2010.g.), na osnovu koje će Savjet činiti većina članova koji nijesu zaposleni u ustanovi, a njegov sastav će biti u skladu sa odredbama Zakona o obezbjeđenju i zaštiti prava mentalno oboljelih (Sl.list RCG 32/2005, čl. 48, 49 i 50).

108.

CPT preporučuje vlastima formiranje nezavisnog spoljnog tijela koje bi kroz redovne kontrole ustanove nadgledalo rad i davalo preporuke za dalje unaprijeđenje postojeće situacije. Takođe je u toku konstituisanje Komisije za mentalno zdravlje na nacionalnom nivou, koji obrazuje Ministarstvo zdravlja u skladu sa pomenujtim zakonom i njena uloga je da vrši dodatnu eksternu kontrolu rada ZU Specijalne bolnice u smislu zaštite prava pacijenata smještenih u toj ustanovi.

S poštovanjem,

MINISTAR,
Doc. dr Miodrag Radunović

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Izveštaj Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili ponižavajućeg odnosa i kažnjavanja(CPT) o situaciji u Crnoj Gori

Povodom Izveštaj Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili ponižavajućeg odnosa i kažnjavanja(CPT) o situaciji u Crnoj Gori u dijelu koji se odnosi na JU Zavod „Komanski most“ i JU Centar za djecu i mlade „Ljubović“, Ministarstvo rada i socijalnog staranja daje sljedeće komentare i odgovore:

JU Zavod „Komanski most“

1. Uvodne napomene

Vlada Crne Gore je usvojila niz strateških dokumenata koji se dijelom odnose i na ovu problematiku: Strategiju razvoja socijalne i dječje zaštite 2008-2012, Strategiju integracije osoba sa invaliditetom 2008-2016, sa pratećim akcionim planom koji se usvaja na period od dvije godine. Ovim dokumentima promovira se princip decentralizacije i uspostavljanje sistema usluga na lokalnom nivou. Kao dobar primjer prakse je uspostavljanje mreže dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju koja se ne mogu uključiti u redovan obrazovni proces. Osim dnevnog centra u Bijelom Polju, uskoro će biti otvoreni dnevni centri u Nikšiću, Pljevljima, Beranama, Ulcinju, Baru i Cetinju. Takođe, su u toku aktivnosti koje se realizuju u saradnji sa Kancelarijom UNICEF-a i Opštinom Danilovgrad na obezbjeđenju prostora za izgradnju male grupne kuće - male porodične zajednice za djecu sa smetnjama u razvoju za koje je potrebno obezbijediti smještaj izvan porodice.

Imajući u vidu činjenicu da je uspostavljanje novih servisa proces koji iziskuje vrijeme, u JU Zavod „Komanski most“ su preduzete aktivnosti u cilju odvajanja djece od odraslih. Izvršena je adaptacija i opremanje prostora u krugu Zavoda, za stanovanje djece. Adaptirani prostor obuhvata prostorije za spavanje, dnevni boravak - igraonicu, trpezariju sa priručnom kuhinjom i kupatilom, toaletima i prostorijom u koju je smještena mašina za pranje i sušenje dječjeg rublja.

Opremljeni prostor je prilagodjen potrebama djece i ima zaseban izlaz u baštu, gdje je takodje predviđeno uređivanje zelenog prostora i postavljanje odgovarajućeg mobilijara.

U sobama za spavanje su ugrađeni plakari za odlaganje garderobe, a pored kreveta su postavljeni ormarići za lične stvari djece. Dnevni boravak se koristi za interaktivan rad sa djecom i za igru. Interaktivan rad su u početku sprovodili predstavnici UNICEF-a, a sada sa djecom rade negovateljice edukatori za koje je obezbijedjen i napredni kurs u Engleskoj.

Svakog radnog dana šestoro djece se prevoze u JU Centar „1. jun“ kako bi pratili edukativni program Centra.

U saradnji sa centrima za socijalni rad završeni su individualni planovi za djecu.

2. Loše ophođenje

Zaposlenom osoblju je jasno da loše fizičko i psihološko ophođenje prema korisnicima nije prihvatljivo i da će se svako takvo ponašanje strogo kažnjavati. Pojačane aktivnosti Upravnog odbora ustanove kao i sve češće prisustvo eksperata koji su angažovani od strane UNICEF-a doprinose edukaciji zaposlenih i promjeni načina rada sa korisnicima.

Odvajanjem djece od odraslih smanjen je rizik incidenata među korisnicima.

Povodom traženja CTP – detaljne informacije o žalbi majka jedne korisnice, obavještavamo CTP da su sprovedene detaljne provjere od strane Zavoda, Ministarstva rada i socijalnog staranja, NVO sektora, Ombudsmana, kao i da je uspostavljena neposredna komunikacija sa majkom štićenice kako bi se sveobuhvatno ispitali navodi žalbe. Nakon detaljnih analiza konstatovano je da je od samog prijema ćerke, majki dozvoljeno da učestvuje u higijenskom tretmanu, pripremi ćerke za izlazak van kruga Zavoda, kao i kreiranju dnevnih aktivnosti. Dobra saradnja sa njom trajala je izvjesan period dok ista nije počela da svojim djelovanjem remeti život i rad korisnika u njenom okruženju. Na njen zahtjev promijenili bi sastav korisnika u sobi ili pak sobu koja bi odgovarala njenoj ćerci. Iz dana u dan opstrukcija se povećavala u radu vaspitača i životu i radu korisnika.

Što se tiče navoda da se njena ćerka seksualno zlostavlja, su netačni i zloradi. U svom obraćanju majka je konkretno navela ime korisnika koji je navodno fizički i seksualno zlostavlja. Naime radi se o korisniku, koje je dijete bez porodičnog doma, tako da svaku posjetu doživljava kao svoju, i u svojim reakcijama je grublji od ostalih korisnika, što ispoljava tapšanjem po ramenu i naslanjanjem glave na rame, što mnogi doživljavaju kao grubost, a nema nikakvih seksualnih orijentacija, ili nagona koji bi ukazivali na mogućnost zlostavljanja. Takođe, je konstatovano da je štićenica i prema majci ispoljavala agresiju – fizičke nasrtaje, a konstatovano je da je to posljedica smještaja u ustanovu, ostavljanje od majke. Imajući u vidu navedeno, više puta je predlagano majci da preuzme svoje dijete kod sebe i vrati u svoj dom, jer je majka penzionisani profesor i bavi se dodatnim poslovima i ima adekvatne stambene uslove za prihvatanje ćerke. Od kada joj je predloženo da preuzme svoje dijete nesporazumi su nestali, a ćerka ima isti tretman kao i ostali korisnici. Važno je istaći, da su i dalje kontakti između ćerke i majke redovni.

3. Uslovi života štićenika

U oba paviljona su znatno poboljšani uslovi stanovanja i kvaliteta života. U tom cilju, stari gvozdeni kreveti zamijenjeni su novim drvenim krevetima sa plastificiranim presvlakama što je podiglo nivo higijene. Redovna upotreba pelena je znatno doprinijela većem stepenu higijene. Takođe, redovno se angažuje agencija za generalno čišćenje u dezinfekciju svih objekata. Deratizacija i dezinsekcija se vrši svakih šest mjeseci, a po potrebi i prije.

Sanirani su sanitarni čvorovi i zamijenjena dotrajala stolarija (postavljeno je 23 novih vrata). Rekonstruisan je sistem za grijanje u oba paviljona.

Takođe je izvršeno odvajanje korisnika po polu, u paviljonu "A" u prizemlju su smješteni muški a na spratu žene. U paviljonu "B" odvojeni su korisnici po polu: blok desno –ženski; blok lijevo – muški korisnici.

U cilju adekvatnog poboljšanja smještajnih kapaciteta urađen je idejni projekat rekonstrukcije paviljona „A“ a u toku su aktivnosti na izradi idejnog rješenja za detaljnu rekonstrukciju paviljona „B“. Realizacija ovih aktivnosti očekuje se tokom 2010.godine.

4. Briga o štićenicima i 5. Pitanje osoblja

U cilju postizanja kvalitetnije brige o štićenicima i dale je priorite povećanje broja zaposlenih. Osim popunjavanja 5 radnih mjesta (1 medicinska sestra, 2 stražara i 1 negovateljica) u toku je konkurs za prijem u radni odnos još 3 negovateljice. Poboljšanje statusa zaposlenih u Zavodu će biti predmet pažnje tokom izrade regulative vezane za oblast rad tokom 2010. godine.

Individualni planovi i programi, koji su sačinjeni prema individualnim psihofizičkim sposobnostima korisnika, su osnova za dnevne aktivnosti i rehabilitaciju. U toku su opsežne aktivnosti zaposlenih u zavodu i zaposlenih u centrima za socijalni rad za izradu inoviranih planova zaštite za odrasla lica.

Korisnicima se obezbjeđuje ljetovanje i zimovanje u trajanju od 7 dana u organizaciji resornog Ministarstva. Boravak na moru je u ljetnjem periodu koristilo 25 štićenika a u toku su pripreme aktivnosti za boravak štićenika na planini.

Rekonstrukcijom postojećeg objekta (stolarska radionica) obezbijedjena je sala - "dnevni boravak" za korisnike, nezavisno od paviljona.

Pojačana nekontrolisana seksualnost (nagonska) je propratna pojava teže mentalne retardacije i autistične populacije. U konsultacijama sa stručnim saradnicima (psihijatrom i ginekologom) ova pojava se suzbija medikamentoznom terapijom i kontraceptivnim sredstvima zbog čega je graviditet veoma rijedak.

6. Sredstva sputavanja štićenika

U Zavodu se fiksacija koristi kao zaštita od samopovredjivanja. Za šest korisnika je indikovana fiksacija po Protokolu o postupku u slučaju krajnje uznemirenosti i agresivnosti korisnika - primjenom kožng fiksatora o čemu se uredno vodi evidencija u listu praćenja korisnika. Fiksacije su privremene i prilagodjene datom trenutku. U zavodu se više ne koristi prostorija za izolaciju. U njoj su smještena sredstva za održavanje higijene.

U Zavodu postoje četiri korisnika koji ne podnose garderobu - kad se obuku istu pocijepaju i ostaju nagi. To se ponavlja stalno tokom dana.

Akcioni plan za otklanjanje ustanovljenih nedostataka u JU "Komanski most" je usvojen od strane Upravnog odbora i njegova realizacija se redovno prati.

7. Mjere zaštite

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti članom 25 propisano je pravo na smještaj u ustanovu, kao osnovno pravo iz socijalne zaštite. Navedenom odredbom propisano je da između ostalog pravo na smještaj imaju djeca i mladi sa tjelesnom, mentalnom i senzornom ometenošću, kao i lice sa tjelesnom, mentalnom i senzornom ometenošću kojima se ne može obezbijediti zaštita na drugi način. O zahtjevu o navedenom pravu u prvom stepenu rješava centar za socijalni rad, a o žalbi protiv rješenja centra odlučuje Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Takođe, protiv rješenja Ministarstva rada i socijalnog staranja može se tužbom pokrenuti upravni spor kod Upravnog suda Crne Gore. U vezi navedenog zakonom je obezbijeđena upravna i sudska zaštita u postupku smještaja u ustanovu.

Porodičnim zakonom Crne Gore, članom 92, propisano je da se roditeljsko pravo može produžiti i poslije punoljetstva djeteta, ako ono zbog duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili iz drugih razloga nije sposobno da se samo stara o svojoj ličnosti, pravima i interesima. Članom 93 istog Zakona propisano je da odluku o produženju roditeljskog prava donosi sud u vanparničnom postupku.

Članom 178 Porodičnog zakona, pod starateljstvo se stavlja dijete bez roditeljskog staranja ili punoljetno lice koje nije u mogućnosti da se stara o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama. Članom 235 istog Zakona propisano je da se punoljetno lice koje zbog duševne bolesti, duševne zaostalosti potpuno lišava poslovne sposobnost na osnovu odluke o lišenju poslovne sposobnosti od strane nadležnog suda, kao i da lica koja su odlukom suda lišena poslovne sposobnosti organ starateljstva tj. centar za socijalni rad stavlja pod starateljstvo. Oblast starateljstva detaljno je regulisana odredbama Porodičnog zakona. Stavljanjem lica pod starateljstvom obezbjeđuje se zaštita statusnih i imovinskih prava i drugih interesa šticećenika.

Shodno navedenom može se zaključiti da je za djecu i punoljetna lica u potpunosti obezbijeđenja zakonska zaštita njihove ličnosti i imovine, kao i po pitanju smještaja u odgovarajuću ustanovu socijalne zaštite. Kada se radi o zaštiti ove kategorije djece mjere zaštite centar za socijalni rad sprovodi u skladu sa Predlogom prvostepene komisije za usmjeravanje djece sa posebnim potrebama, koja radi na osnovu člana 16 Pravilnika o kriterijumima za određivanje oblika i stepana nedostatka smetnje, odnosno poremećaja djece i mladih sa posebnim potrebama i načinu uključivanja u obrazovne programe. Navedena komisija je u nadležnosti Ministarstva prosvjete i nauke.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja kontinuirano, u okviru svoje nadležnosti, komunicira sa centrima za socijalni rad u pogledu primjene propisa, koji se odnose na zaštite navedene kategorije djece i odraslih. Takođe je sačinjeno i centrima dostavljeno uputstvo o postupanju u ovim slučajevima.

U cilju pojašnjenja uslova prijema, boravka i otpusta korisnika, JU Zavod "Komanski most" će, u najskorije vrijeme sačiniti informativnu brošuru i učiniti je dostupnom kako korisnicima – starateljima, tako i stručnoj i ostaloj javnosti. Takođe, Zavod će sačiniti plan saradnje kojim će se podsticati kontakti između šticećenika i spoljnog svijeta – uključenje volontera, NVO, medija i dr.

Usvojenim strateškim dokumentima u oblasti socijalne i dječje zaštite, kao i Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti čl.69 i 72 propisano je osnivanja Centra za savjetodavne, istraživačke i stručne poslove koji će se baviti i pitanjima stručnog nadzora nad radom ustanova socijalne zaštite.

JU Centar za djecu i mlade „Ljubović“

Krivičnim zakonikom Crne Gore, čl.92. u Centru se izvršava vaspitna mjera upućivanje u vaspitnu ustanovu u trajanju od 6 mjeseci do 2 godine. Mjeru isključivo izriče sud. U koliko je maloljetniku u toku školska godina, na njegov zahtjev, odnosno na zahtjev Centra za socijalni rad, Uprava Centra, može produžiti boravak do kraja školske godine. Maloljetnici kojima je izrečena vaspitna mjera raspoređeni su u mješovite vaspitne grupe, o njima brinu 2 vaspitača sa pomoćnim osobljem i borave u zasebnim prostorijama.

U Centru se izvršava i mjera pojačanog nadzora sa dnevnim boravkom u vaspitnoj ustanovi prema čl.90 Krivičnog zakona, izriče je isključivo sud, a djeca takodje, borave u posebnim prostorijama.

Takođe, Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, članom 25, propisano je pravo na smještaj u ustanovu, kao osnovno pravo iz socijalne zaštite. Navedenom odredbom, propisano je da između ostalog da pravo na smještaj ima i dijete sa poremećajima u ponašanju. O zahtjevu za ostvarivanje navedenog prava u prvom stepenu rješava centar za socijalni rad, a o žalbi protiv rješenja centra rješava Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Takođe, protiv rješenja Ministarstva rada i socijalnog staranja može se tužbom pokrenuti upravni spor kod Upravnog suda Crne Gore. U vezi navedenog zakonom je obezbijeđena upravna i sudska zaštita u postupku smještaja u ustanovu.

Ukoliko je dijete sa poremećajima u ponašanju bez roditeljskog staranja u skladu sa članom 178 Porodičnog zakona stavlja se pod starateljstvo. Stavljanjem djeteta pod starateljstvo obezbjeđuje se zaštita statusnih i imovinskih prava i drugih interesa šticećenika.

Shodno navedenom, može se zaključiti da je za djecu potpunosti obezbijeđenja zakonska zaštita njihove ličnosti i imovine, kao i po pitanju smještaja u odgovarajuću ustanovu socijalne zaštite. Kada se radi o zaštiti ove kategorije djece, mjere zaštite centar za socijalni rad sprovodi u skladu odlukom nadležnog suda.

U Centru građevinski potpuno odvojeno postoji Prihvatna stanica u kojoj borave maloljetnici koji su u stanju socijalne potrebe, zatečeni u skitnji, pobjegli od kuće, izvršioi krivičnih djela, strani državljani i sl.. Prihvatna stanica je jedina u Crnoj Gori, i stoga u njoj borave djeca različitih profila. Miješanje djece, kako se navodi u izvještaju, ne predstavlja nikakav problem jer je njihov boravak kratkotrajan, odnosno, do preuzimanja od strane nadležnih službi, odnosno, roditelja. Djecu u Prihvatnu stanicu privremeno smještaju Centri za socijalni rad i Policija.

Imajući u vidu činjenicu da su smještajni uslovi na nezadovoljavajućem nivou (pogotovu, stanje objekata, namještaja, vodovodne, elektro i kanalizacione mreže) Ministarstvo rada i socijalnog staranja je pokrenulo inicijativu za rušenje starih i izgradnju novih objekata Centra. Urađen je Elaborat o opravdanosti uz pomoć eksperata UNICEF-a, i profesora sa Zagrebačkog sveučilišta. Urađen je projekat, izvršena je njegova revizija i trenutno se čeka Građevinska dozvola, kako bi se raspisao tender i izabrao izvođač. Projektom je predviđena izgradnja pet zasebnih objekata od čega četiri za boravak djece (prihvatna stanica, prijemno dijagnostički centar i dva objekta za dvije mješovite vaspitne grupe), kao i objekat za opšte poslove sa filmskuturnom salom i ambulantom blokom (bolesnička soba, prostorija za lijekove). Objekti će zadovoljiti, do sada u specijalnoj pedagogiji, poznate kriterijume i omogućiti djeci porodičnu atmosferu. Nepominjemo, da su sredstva za izgradnju obezbijeđena, a radovi će početi u prvoj polovini 2010.godine.

Kao i za druge ustanove u kojima se smještaju djece u Podgorici, hrana – tri dnevna obroka se nabavljaju svakodnevno iz Studentskog doma u kojem je priprema hrane kao i njene nutritivne vrijednosti pod nadzorom stručnjaka. Sem toga, u kuhinji Centra svakodnevno se, prema želji djece priprema i užina.

Godišnje Programe rada za svaku vaspitnu grupu ponaosob, posjeduju svi vaspitači. Takođe, uz pomoć eksperta UNICEF-a, tokom četiri mjeseca 2009. godine, urađeni su kompletni inovirani Programi rada, koji zadovoljavaju sve međunarodne instrumente koji se bave problemima djece u sukobu sa zakonom. Programi su centrirani na dijete, a ne na sistem, uz punu participaciju centara za socijalni rad, podorica, Centra za djecu i mlade, kao i lokalne zajednice. Individualni programi koji se rade za svako dijete ponaosob, tačno preciziraju šta dijete očekuje od Centra, a šta Centar od njega. Programi posebnu pažnju posvećuju NVO sektoru, odnosno, organizacijama koje se bave zaštitom djece. Predviđena su kampovanja, zimovanja, ljetovanja, beneficirano stanovanje, stanovanje uz podršku, kuće na pola puta i sl., a neki od njih se već realizuju. Početkom 2010.godine, program Konceptualno metodološkog rada sa djecom u sukobu sa zakonom u Centru za djecu i mlade „Ljubović“, biće od strane UNICEF-a publikovan i kao Priručnik poslužiće svima koji se bave socijalnim radom, odnosno, radom sa djecom. Kao jedan od segmenata iz programskih sadržaja proistekla je i pozorišna predstava „I u dobrom i u lošem putu“, u saradnji sa Akademijom dramskih umjetnosti sa Cetinja, a uz podršku Ministarstva rada i socijalnog staranja, kao i UNICEF-a, u kojoj 15 štićenika Centra sa svojim vršnjacima iz OŠ iz Podgorice i Danilovgrada igra svoje životne uloge koje su vgeoma zainteresovale i zamislile publiku na premijeri u Centru za djecu i mlade, KIC-u u Podgorici, kao i Nikšiću. Predstava je inače, mediski veoma dobro propačena.

Veoma rijetko se koriste mjere kažnjavanja koje su inače, jako ograničene (ne izlazak u grad, nadoknada štete, ne odlazak kući i sl.), i sve su regulisane posebnim Pravilnikom o i nagrađivanju i kažnjavanju.

„Glavni dnevnik“ odnosno Knjiga dežurstva se svakodnevno vodi.
